

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Ужгород – 2021

УДК 340(076)
Б24

Загальна теорія права і держави: навчально-методичний комплекс.
/ Укладачі: Бариська Я.О., Погорелова З.О., Попович Т.П. ДВНЗ «УжНУ», 2021.
48 с.

Навчально-методичний посібник з теорії права і держави розроблений відповідно до вимог Болонської системи, містить тематичний план, програму курсу, плани семінарських занять, список рекомендованої літератури та питань підсумкового контролю для студентів денної та заочної форм навчання.

Укладачі:

Бариська Яна Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Погорелова Зоя Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Попович Терезія Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Рецензенти:

Рогач О.Я., доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «УжНУ».

Левкулич В.В., кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії ДВНЗ «УжНУ».

*Друкується за рішенням кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 2 від 27 серпня 2021 р.)*

*Рекомендовано до друку методичною радою юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 1 від 8 вересня 2021 р.)*

© Бариська Я.О., Погорелова З.О., Попович Т.П., 2021
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021

ЗМІСТ

Тематичний план навчального курсу	4
Робоча програма навчальної дисципліни «Загальна теорія права і держави»....	6
Тематика практичних занять.....	12
Рекомендована література	39
Перелік питань підсумкового контролю.....	43
Орієнтовна тематика курсових, кваліфікаційних, дипломних і магістерських робіт	45

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин								
	Денна форма					Заочна форма			
	усього	у тому числі				усього	у тому числі		
		Л	П	с.р.	інд.		Л	П	с.р.
1. Проблеми праворозуміння	78	28	14	40	-	28	6	2	20
2. Інституційні характеристики права	82	26	16	41	-	52	10	4	38
3. Нормотворення та првозастосування	80	20	10	42	24	34	10	4	20
4. Держава як правова форма організації суспільства.	78	20	16	36	6	26	4	2	20
Модуль 1									
Змістовий модуль 1. Проблеми праворозуміння.									
1. Поняття теорії права і держави як науки	12	2	4	6	-	6	2	-	4
2. Праворозуміння	18	4	4	10	-	4	-	-	4
3. Поняття та основні характеристики права	18	4	4	10	-	8	2	2	4
4. Права людини	18	4	4	10	-	6	2	-	4
5. Право в системі соціального регулювання	12	4	4	4	-	4		-	4
Разом за змістовим модулем 1	78	18	20	40	-	28	6	2	20
Модуль 2									
Змістовий модуль 2. Інституційні характеристики права									
1. Правове регулювання суспільних відносин	16	4	4	8	-	8	2	-	6
2. Джерела права	18	4	6	8	-	12	2	2	8
3. Нормативно-правовий акт	12	2	4	6	-	8	2	-	6
4. Норма права	14	4	4	6	-	8	-	2	6
5. Система права	12	4	2	6	-	8	2		6
6. Правовідносини	10	2	2	6	-	6	2		4
Разом за змістовим модулем 2	82	20	22	40	-	52	10	4	38

Модуль 3									
Змістовий модуль 3. Нормотворення та правозастосування									
1. Нормотворення	14	2	2	6	4	12	-	-	2
2. Юридична техніка	10	2	2	6	4	12	-	-	2
3. Реалізація норм права	10	4	4	6	4	16	4	-	4
4. Тлумачення норм права	12	4	4	8	4	14	2	-	4
5. Юридично значуща поведінка	12	4	4	8	4	14	2	2	4
6. Юридична відповідальність		2	4	6	4	6	2		4
Разом за змістовим модулем 3	80	18	20	40	24	32	10	2	20
Модуль 4									
Змістовий модуль 4. Держава як правова форма організації суспільства.									
1. Держава як правова форма організації суспільства	12	2	2	6	2	14	2	-	4
2. Правові форми організації сучасного правопорядку	20	6	4	8	2	12	-	-	4
3. Правова система	18	4	4	6	2	10	-	2	4
4. Правова держава. Верховенство права	20	4	4	10	-	10	2	-	4
5. Правосвідомість. Правова культура	16	4	2	6	-	12	-		4
Разом за змістовим модулем 4	78	20	16	36	6	58	4	2	20
Всього	315	94	56	90	60	170	30	12	98

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Загальна теорія права і держави»

Тема 1. Поняття теорії права і держави як науки

Поняття науки теорії права і держави. Функції теорії права і держави як наукової теорії. Становлення, розвиток і сучасний стан науки теорії права і держави.

Загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ як предмет теорії держави і права. Динаміка предмету теорії права і держави в умовах незалежної України.

Методологічні основи наукового розуміння права і держави. Філософські основи теорії права і держави як загальні методи. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогія, моделювання, структурно-функціональний і системний підходи тощо.). Спеціально-наукові методи (конкретно-соціологічний, статистичний, історичний тощо). Спеціально-юридичні способи пізнання державно-правових явищ (порівняльно-правовий метод, історико-правовий метод, формально-юридичний метод тощо).

Співвідношення теорії права і держави з гуманітарними науками, які вивчають державу і право. Теорія права і держави в системі юридичних наук.

Категорії і поняття теорії права і держави, їх значення для підготовки спеціалістів в галузі юриспруденції. Теорія права і держави як навчальна дисципліна, її структура, основні завдання.

Тема 2. Праворозуміння

Поняття та рівні праворозуміння. Ознаки поняття праворозуміння. Теоретичне праворозуміння. Практичне праворозуміння. Розмежування понять "праворозуміння" та "розуміння права". Рівні праворозуміння. Суб'єкти та об'єкти праворозуміння. Функції праворозуміння: світоглядна, евристична, аксіологічна прогностична.

Типи праворозуміння: загальна характеристика. Поняття та критерії типу праворозуміння. Природно-правовий тип праворозуміння. Основні позиції природно-правового типу праворозуміння. Переваги природно-правового типу праворозуміння. Недоліки природно-правового типу праворозуміння,

Позитивістський тип праворозуміння. Основні позиції позитивістського типу праворозуміння. Переваги та недоліки правового позитивізму

Історичний тип праворозуміння. Психологічний тип праворозуміння. Соціологічний тип праворозуміння. Інтегративний тип праворозуміння. Переваги інтегративної концепції права.

Тема 3. Поняття та основні характеристики права

Плюралізм у визначенні поняття права. Поняття і визначення права. Методологічні підходи до аналізу природи права. Сутність права. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.

Ознаки права. Нормативність, загальнообов'язковість, формальна визначеність, системність права. Юридичні колізії та інші правові деструкції. Поняття принципів права. Види принципів права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві. Справедливість, рівність і свобода як головні принципи права.

Соціальне призначення права. Функції права: поняття і види. Загальносоціальні та спеціальноюридичні функції права.

Тема 4. Права людини

Поняття прав людини. Покоління прав людини. Людська гідність як "ядро" прав людини. Критерії класифікації прав людини. Права основні характеристики.

Поняття "обмежень у здійсненні прав людини». Методики

Юридичні обов'язки особи. Законний інтерес.

Міжнародно-правові стандарти і механізми захисту прав людини. Система ООН і Міжнародний биль про права людини.

Наднаціональні механізми захисту прав людини: ЄКПЛ, ЄСПЛ. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини.

Національний механізм захисту прав людини: нормативні та інституційні засоби.

Тема 5. Право в системі соціального регулювання

Поняття та ознаки соціальних норм. Система регулювання в суспільстві: індивідуальний і нормативний рівень. Індивідуальне регулювання.

Соціальні і технічні норми, їх поняття, особливості і взаємозв'язок. Техніко-юридичні норми. Їх роль і місце в правовому регулюванні.

Поняття моралі. Співвідношення права і моралі: єдність, відмінність, взаємодія. Протиріччя між правом і мораллю і шляхи їх подолання. Роль права в розвитку і зміцненні моральних основ суспільства. Значення моралі у підвищенні правової культури і формуванні поваги до права.

Право і релігійні норми. Право і звичаї. Право і корпоративні норми. Розмежування правових і корпоративних норм.

Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин

Поняття правового регулювання суспільних відносин і його види. Широке та вузьке розуміння правового регулювання. Ознаки правового регулювання. Правовий вплив, напрямки правового впливу. Класифікація правового регулювання.

Способи, методи та типи правового регулювання. Поняття дозволу як способу правового регулювання. Сутність юридичного зобов'язання. Співвідношення дозволів і заборон. Типи правового регулювання загальнодозвільний, спеціальнодозвільний. Методи правового регулювання. Імперативний метод правового регулювання. Диспозитивний метод правового регулювання.

Механізм правового регулювання і його стадії. Ознаки механізму правового регулювання. Стадії механізму правового регулювання.

Тема 7. Джерела права

Поняття форми (джерела) права. Співвідношення понять «форма» і «джерело» права. Класифікація джерел права: нормативний акт, правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір. Ознаки нормативно-правового договору.

Основні форми права в Україні. Закони України. Нормативні акти України, які мають силу законів. Правова природа актів Президента України і актів Кабінету Міністрів України. Акти міністерств і відомств. Акти органів місцевого самоврядування. Локальні правові акти.

Міжнародний договір як джерело права в Україні. Судова практика як джерело права в Україні: проблемні питання. Судова практика Європейського Суду з прав людини. Правові позиції Конституційного суду України.

Правова доктрина. Ознаки правової доктрини. Структурні елементи (рівні) правової доктрини.

Тема 8. Нормативно-правовий акт

Поняття нормативно-правових актів і їх класифікація. Критерії, які відрізняють нормативно-правовий акт від інших правових актів. Юридична сила нормативно-правового акту. Класифікація нормативно-правових актів.

Закон – ознаки і види. Класифікація законів.

Підзаконні нормативно-правові акти і їх класифікація. Загальні та спеціальні ознаки підзаконних актів.

Дія нормативних актів в часі, просторі і за колом осіб. Момент набуття нормативним актом чинності; напрям темпоральної дії нормативного акта; момент зупинення дії нормативного акта; момент припинення дії нормативного акта.

Тема 9. Норма права

Поняття норми права. Ознаки правової норми, які відрізняють її від інших різновидів соціальних норм та індивідуальних правових приписів. Загальнообов'язковість, формальна визначеність, зв'язок із державою.

Логічна структура норми права. Проблема елементного складу структури правової норми (два, три і чотири елементи). Загальна характеристика гіпотези, диспозиції, санкції.

Чинність правової норми в часі, просторі і за колом осіб.

Норми права і статті нормативного акту: їх співвідношення. Способи викладення правових норм в статтях нормативних актів.

Види правових норм. Підстави, за якими норми права поділяються на види. Спеціалізовані норми права.

Тема 10. Система права

Поняття системи права, її відмінність від правової системи. Предмет і метод правового регулювання як підстави виокремлення галузей в системі права.

Основні елементи системи права. Поняття галузі права. Загальна характеристика галузей права. Шляхи формування галузі права. Основні матеріальні галузі сучасного права України. Інститут права: поняття і види. Класифікація інститутів права. Міжгалузевий і галузевий інститут права.

Загальна характеристика галузей права. Основні процесуальні галузі права

Приватне і публічне право. Матеріальне і процесуальне право. Юридична процедура. Еволюція системи права України в період її незалежності.

Законодавство та його система. Характерні ознаки системи законодавства. Структура системи законодавства.

Тема 11. Нормотворення

Історична генеза нормотворчої діяльності держав. Природа нормотворчої діяльності сучасної держави. Основні етапи розвитку нормотворчої діяльності держави.

Природа нормотворчої діяльності Української держави. Співвідношення понять “правотворчості та правоутворення”, “нормотворчості та нормоутворення”, “законотворчості та законотворення”. Критерії класифікації нормотворчості. Функції нормотворчості. Система принципів нормотворчої діяльності. Конституційні основи регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади.

Законодавчий процес в Україні. Широке та вузьке розуміння законодавчого процесу. Суб'єкти законотворчого процесу. Законодавча ініціатива. Стадії законодавчого процесу. Розгляд і обговорення законопроектів. Введення в дію: контрастнація; промульгація; офіційного оприлюднення.

Тема 12. Юридична техніка

Юридична техніка як синтез теоретичних і прикладних знань. Співвідношення юридичної техніки як галузі наукових знань з іншими правовими та неправовими науками.

Історія розвитку юридичної техніки: зарубіжний історико-правовий досвід становлення юридичної техніки та історико-правовий аналіз зародження і розвитку юридичної техніки в Україні.

Особливості юридичної техніки в різних правових системах сучасності. Поняття та ознаки юридичної техніки. Структура юридичної техніки. Співвідношення понять юридична техніка, юридична тактика і юридична технологія. Види юридичної техніки.

Співвідношення нормотворчої, правотворчої, законодавчої та юридичної техніки. Тенденції розвитку юридичної техніки в Україні.

Тема 13. Правовідносини

Поняття правовідносин. Правовідносини як особливий різновид суспільних відносин. Ознаки і види правових відносин.

Передумови виникнення правовідносин. Поняття складу правовідносин: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Суб'єкти права: поняття і види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Обмеження дієздатності. Індивідуальні і колективні суб'єкти. Фізичні і юридичні особи. Держава як суб'єкт права.

Об'єкти правовідносин: поняття і види. Особливості основних об'єктів у різноманітних видах правовідносин.

Фактичний і юридичний зміст правовідносин. Поняття, структура і види суб'єктивних прав і обов'язків.

Юридичні факти: поняття і класифікація. Юридичний факт як підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин. Прості і складні юридичні факти. Фактичний склад. Презумпції в праві. Юридичні фікції.

Тема 14. Реалізація норм права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права.

Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування.

Поняття «прогалин у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалин у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тема 15. Тлумачення норм права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права.

Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування.

Поняття «прогалин у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалин у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тема 16. Юридично значуща поведінка

Правова поведінка: поняття. Поняття правомірної поведінки. Структура правомірної поведінки: суб'єкти, об'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторони.

Правопорушення: поняття і основні ознаки (протиправність, винність, суспільна шкідливість чи небезпечність, караність діяння). Об'єктивно неправомірна поведінка.

Склад правопорушення: поняття і прояви в різних видах правопорушення.

Суб'єкт правопорушення: поняття і ознаки. Загальні і спеціальні ознаки суб'єкта правопорушення. Об'єкт правопорушення. Людина, її права і свободи як об'єкт правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення (вина, її форми, мотив, мета, емоційний стан). Об'єктивна сторона правопорушення (діяння, його наслідки, причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками, час, місце, спосіб вчинення діяння).

Види правопорушень. Злочини і проступки. Критерії розподілу правопорушень за видами. Соціальне підґрунтя і причини правопорушень. Превенція протиправної поведінки.

Тема 17. Юридична відповідальність

Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види. Двоаспектне розуміння юридичної відповідальності. Відповідальність за національним і міжнародним правом. Підстави юридичної відповідальності. Цілі юридичної відповідальності. Мета і функції юридичної відповідальності.

Види юридичної відповідальності. Ознаки конституційної, адміністративної, цивільної, кримінальної, дисциплінарної відповідальності. Позитивна і негативна юридична відповідальність. Принципи юридичної відповідальності.

Обставини, що виключають юридичну відповідальність. Підстави звільнення від юридичної відповідальності.

Тема 18. Правова система

Правова система суспільства: поняття і структура. Підходи до визначення сутності і структури національної правової системи. Відмінність поняття правової системи від понять «правове життя» і «правова реальність».

Критерії класифікації національних правових систем. Характеристика основних правових сімей народів світу (типів правових систем).

Романо-германська правова система: генезис і загальна характеристика. Право Європейського Союзу. Поняття і джерела європейського права.

Англосаксонська правова система: генезис і особливості. Джерела англійського права, особливості їхньої систематизації. Американська правова система: генезис і базові принципи.

Традиційні і релігійні правові системи. Єврейське право. Мусульманське право. Соціалістична правова система.

Тема 19. Держава як правова форма організації суспільства

Поняття сучасної держави та її характеристики. Підходи в розумінні держави. Територія держави. Складові території держави. Населення і громадянство. Економічна і фінансова системи держави. Командна і ринкова економіка.

Поняття публічної влади. Державна влада як особливий різновид публічної влади. Форми і способи її здійснення. Суверенітет державної влади. Народний суверенітет. Демократія безпосередня і представницька.

Функції держави: поняття, значення і об'єктивний характер. Ознаки функцій держави. Співвідношення функцій держави з цілями, задачами і принципами держави. Функції держави і функції окремих її органів. Класифікація функцій держави: постійні та тимчасові, внутрішні та зовнішні, основні та неосновні.

Поняття механізму держави. Ознаки і структура механізму держави. Його роль у здійсненні функцій і задач держави. Співвідношення механізму держави і її апарату. Структура державного апарату.

Тема 20. Правові форми організації сучасного правопорядку

Правопорядок: поняття та основні детермінанти. Правопорядок як категорія теорії права. Концепція правопорядку Г.Кельзена. Фактори, що впливають на правопорядок сучасної держави.

Форми державного правління: поняття і види. Загальна характеристика монархій і республік. Поняття монархії. Абсолютна монархія. Конституційна монархія. Поняття республіки. Президентська республіка. Змішана (напівпрезидентська) республіка. Парламентська республіка. Радянська республіка. Нетипові форми правління. Форма державного правління України та її розвиток у сучасних умовах.

Форми державного устрою: поняття і види. Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Особливості державного устрою в Україні.

Державний режим: поняття і основні види. Критерії державного режиму.

Демократичні та антидемократичні режими. Демократичний режим: основні ознаки. Сучасні теорії демократії.

Тоталітарний режим: основні ознаки. Сучасні тоталітарні режими. Авторитарний режим. Особливості державного режиму сучасної України.

Тема 21. Правова держава. Верховенство права

Концепція правової держави (німецька традиція правової держави). Класична (німецька) концепція правової держави.

Правова держава: поняття та основні характеристики. Умови функціонування правової держави. Ознаки правової держави (соціально-змістовні, формальні). Моделі правової держави. Ліберальна і соціальна правова держава. Демократична правова держава. Незалежність судових органів: основні принципи. Проблеми становлення правової держави в Україні.

Поняття верховенства права. Верховенство права як ідея. Верховенство права як доктрина. Концепція «верховенства права» Алберта Дайсі та Фрідріха Августа фон Гаєка

Верховенство права як принцип. Основні характеристики принципу верховенства права. Підходи до сучасного тлумачення змісту принципу верховенства права. Основні напрями забезпечення верховенства права в Україні.

Елементи верховенства права. Законність. Юридична визначеність. Заборона свавілля. Доступ до правосуддя. Заборона дискримінації та рівність перед законом. Дотримання прав людини. Верховенство Конституції. Принцип пропорційності.

Тема 22. Правосвідомість. Правова культура

Правосвідомість: поняття, основні підходи. Місце і роль правосвідомості в системі форм суспільної свідомості.

Структура правосвідомості. Правова психологія і правова ідеологія. Види та рівні правосвідомості: індивідуальна, групова, масова, повсякденна, професійна, наукова. Функції правосвідомості в правотворчому і правореалізаційному процесах.

Правова культура: поняття, ознаки і функції. Структура правової культури суспільства і окремої особи. Рівень розвитку правосвідомості суспільства: основні показники. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм. Поняття, форми і методи правого виховання.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття теорії права і держави як науки

План

1. Поняття та ознаки юридичної науки
2. Теорія права і держави: поняття, предмет та функції
3. Методологія теорії права і держави

Література:

1. Я. О. Бариська, Т. П. Попович. Правопорядок у державах Центральної Європи у період демократичних перетворень : монографія. Ужгород : Видавництво Олександрів Гаркуші, 2019. 208 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Том 3 / За ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2017. 952 с.
3. В. В. Дерлеменко. Генеза класифікації наук. Історія науки і бібліографістика. 2012. № 3. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2012-3/index.html> (дата звернення 17.08.2010).
4. Загальна теорія держави і права / за ред. Цвік М.В., Петришин О.В. Харків : Право, 2009. 584 с.
5. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
6. Загальна теорія права : підручник/за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
7. О. Ю. Коцюбинська. Теорія держави і права: системний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2012. 16 с.
8. М. В. Кравчук. Теорія держави і права (опорні конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль : Екон. думка, 2016. 574 с. 18 19
9. Д. В. Лук'янов. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / За заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2018. 196 с.
10. И. Г. Напалкова. Формально-юридический метод как основа юридического позитивизма. Философия права. 2018. № 3(86). С. 7-12. / URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formalno-yuridicheskiy-metod-kak-osnovametodologii-yuridicheskogo-pozitivizma/viewer> (дата звернення 17.08.2020).
11. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Вид. 9-те, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
13. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС; Освіта України, 2017. 320 с.
14. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
15. Теорія держави і права : підручник / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків : Право. 2015. 368 с.

Тема 2. Праворозуміння

План

1. Поняття та рівні праворозуміння.
2. Типи праворозуміння: загальна характеристика.
3. Природно-правовий тип праворозуміння.
4. Позитивістський тип праворозуміння.

Література:

1. Алаїс С.І. Проблема праворозуміння в основних школах права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2003. 17 с.
2. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права : підручник для юрид. спец. Вищ. навч. закладів. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 472 с.
3. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Под. общ. ред. В.И. Даниленко / Пер. с фр. Москва : Издательский дом NOTA BENE. 2000. 576 с.
4. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система. Право України. 2010. № 4. С. 143–147.
5. Братасюк М. Природно-правовий підхід у контексті сучасного правничого методологування. Публічне право. 2013. № 4 (12). С. 203–209.
6. Бурлай Є.В. Дуалізм "природного" та "позитивного" в праві як філософська проблема. Проблеми філософії права. 2003. Том 1. С. 83–85.
7. Вдовина Г.А. Розвиток філософії права в ХХ ст. (англосаксонська традиція) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2002. 17 с.
8. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 томах. Том 2: Філософія права / редкол.: С. Максимов та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1128 с.
9. Вовк Д.О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення : монографія. Харків : Право, 2009. 228 с.
10. Георгіца А.З., Толкачова Н.Є. Концептуальні засади історичної школи права. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. 2009. Вип. 518. С. 5–14.
11. Геселев О.В. Інтегративне праворозуміння як складова сучасної постмодерної правової культури: сутність та актуальне значення. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 45. С. 96-103.
12. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософський аспект : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.12. Л., 2007. 415 с.
13. Дудаш Т.І. Праворозуміння: герменевтичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2008. 19 с.
14. Дудченко В.В. Концепт позитивізму в юриспруденції: генезис та обґрунтування. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 25. С. 6–14.
15. Дудченко В.В. Традиція правового плюралізму: західна та східна інтерпретація : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2007. 35 с.
16. Заморська Л. Становлення юридичного позитивізму. Юридичний вісник. 2011. № 2. С. 104-109.
17. Козюбра М. І. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. Право України. 2010. № 4. С. 10-21.
18. Кравченко А.П. Антропологічний принцип у філософії права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Харків, 2008. 23 с.
19. Кравчук М.В. Праворозуміння – важлива наукова проблема правового життя України. Актуальні проблеми правознавства. 2016. № 1. С. 19–25.
20. Крисюк Ю. Сучасні філософсько-правові концепції права та правопорядку. Право України. 2011. № 8. С. 203–211.
21. Кузь С.В. Теоретико-методологічні засади праворозуміння. Науковоінформаційний вісник "Право". 2016. № 1. С. 80–86.
22. Лук'янова Г.Ю. Комплементарно-цілісна концепція праворозуміння (аспекти загальної теорії) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2013. 21 с.

Тема 3. Поняття та характеристики права

План

1. Поняття права у вітчизняній юридичній науці.
2. Ознаки права.
3. Функції права.
4. Принципи права.
5. Ціннісні аспекти права.

Література:

1. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз) : автореф. дис. ... док. філос. наук : 12.00.12. Київ, 2003. 40 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.
3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 томах. Том 2: Філософія права / редкол.: С. Максимов та ін. ; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1128 с.
4. Велика Українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку “Юридичні науки” / укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д.і.н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво”, 2017. 152 с.
5. Горобець К. В. Аксиосфера права: філософський и юридический дискурс : монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 218 с.
6. Горобець К. В. Аксиосфера права та її компоненти: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2012. 206 с.
7. Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей : монографія. Київ : “Компанія ВАІТЕ”. 2019. 416 с.
8. Загальна теорія держави і права / за ред. Цвік М.В., Петришин О. В. Харків : Право, 2009. 584 с.
9. Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
10. Загальна теорія права : Підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
11. Заморська Л.І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 6. 2015. С. 3–9.
12. Каленіченко Л.І. Державно-правовий примус та система його форм. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історикоправові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 228 с.
13. Мандрікова К.О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості та правозастосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 15 с.
14. Матвеева Ю.І. Принцип правової визначеності як складова верховенства права: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 220 с.
15. Мала енциклопедія теорії держави і права / За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор, 2012. 368 с. 16. Мішина І. Д. Аксиологічні засади правових систем. Порівняльне правознавство. 2012. № 3–4. С. 84–90.
17. Неновски Н. Право и ценности : пер. с болг. Москва : Прогресс, 1987. 248 с.
18. Оніщенко Н.М. Проблема поняття, сутності та природи права. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С.4–9.
19. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістова характеристика) : монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.
20. Полонка І. А. Нормативність права: загальнотеоретичний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2013. 22 с.
21. Попович Т. П., Левкулич В. В. Категорія цінностей: загально-філософський та філософсько-правовий аспекти. Закарпатські правові читання: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 11-13 квітня 2019 р.) / Ужгородський національний університет; за заг. ред. О.Я. Рогача, Я.В. Лазура, М.В. Савчина. Ужгород : РІК-У, 2019. Т.1. С. 94-1

Тема 4. Права людини

План

1. Права людини: поняття, ознаки та види.
2. Покоління прав людини.
3. Механізми захисту прав людини.

Література:

1. Абашидзе А.А., Солнцев А.М. Новое поколение прав человека: соматические права. Московский журнал международного права. 2009. № 1. С. 69–81.
2. Антонович М.М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації. Наукові записки НаУКМА. 2005. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2744/Antonovych_Evoliutsiia_poniattia_prav_liudyny.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Большая советская энциклопедия / глав. ред. О.Ю. Шмидт. Т. 9. Москва : Советская энциклопедия, 1928. 852 с.
4. Варламова Н.В. Цифровые права – новое поколение прав человека? Труды Института государства и права РАН. 2019. № 4. Т. 14. С. 9–46
5. Васецкий В. Ю. Доктрина прав людини в романо-германській правовій системі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 21 с.
6. Васечко Л.О. Еволюція прав людини під впливом процесів глобалізації. Форум права. 2010. № 4. С. 121–126.
7. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.
8. Гришук О. Філософія людської гідності у праві. Право України. 2018. № 9. С. 14–28.
9. Дашковська О.Р. Еволюція прав людини під впливом процесу глобалізації. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 5. С. 27–29.
10. Забокрицький І. Рівність, гідність та пропорційність як принципи прав людини. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: юридичні науки : збірник наукових праць. 2017. № 865. С. 521–530.
11. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
12. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук’янов, С. І. Масимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 2020. 568 с.
13. Загоруй І.С. Поняття “права людини”: теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. Вип. 2. С. 66–82.
14. Кириченко Ю.В. Класифікація прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України: теоретичні та практичні аспекти. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Право. 2014. № 21. С. 26–32.
15. Кожан В. В. Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 23 с.
16. Козюбра М. І. Право і людина: лінії взаємозв’язків та тенденції розвитку. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2015. Т. 168. С. 3–9.
17. Кузьменко Я. П. Теоретико-правові засади права людини на життя : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Київ, 2015. 24 с.
18. Крусс В. И. Личностные (“соматические”) права человека в конституционном и философско-правовом измерении: к постановке проблемы. Государство и право. 2010. № 10. С. 43–50.
19. Лаврик М. А. К теории соматических прав человека. Сибирский юридический вестник. 2005. № 3. С. 16–26.

Тема 5. Право в системі соціального регулювання

План

1. Поняття та ознаки соціальних норм.
2. Право і мораль.
3. Право і звичай.
4. Право і релігійні норми.
5. Право і корпоративні норми.

Література:

1. Алейник С. А. Корпоративные нормы в российском праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 2007. 25 с.
2. Алексеев С. С. Теория права. Москва : БЕК, 1995. 320 с.
3. Васянович О. А. Правовий звичай як форма права у сучасних правових системах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. Київ, 2010. 20 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 томах. Том 2: Філософія права / редкол.: С. Максимов та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1128 с.
5. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.
6. Венгеров А.Б. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов. Москва : Омега-Л, 2006. 608 с.
7. Вовк Д.О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення : монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.
8. Галамай О. З. Природно-правовий аналіз права та звичаю. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 850. С. 138–144.
9. Гетьман-П’ятковська І. А. Право та мораль: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2007. URL: <http://www.disslib.org/pravo-ta-moral-teoretyko-pravoviproblemy-spivvidnoshennja-ta-vzayemodiyi.html>
10. Гордієнко Н. М. Соціальна норма як феномен: поняття, сутність, цінність для суспільства. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 59–60. С. 33–40.
11. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
12. Загальна теорія держави і права : [Підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
13. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук’янов, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
14. Козырева А.Б. Корпоративное правотворчество: теория и практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2016. 232 с.
15. Козюбра М.І. Право, наука та інші форми світосприйняття і методологія: лінії взаємозв’язків. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2018. Том 2. С. 3–12.
16. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
17. Лук’янов Д.В. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Харків : Право, 2015. 352 с.
18. Мохонько А.В. Соціальні норми: сутнісні характеристики. Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 35–40.
19. Міма І.В. Релігійні норми та їх місце в системі соціально-правового регулювання суспільних відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 23 с.
20. Сенюта І.Я. Правовий звичай як джерело права та регулятор відносин у сфері надання медичної допомоги. Медичне право. 2017. № 2. С. 59–70.

Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин

План

1. Поняття правового регулювання суспільних відносин і його види.
2. Способи, методи та типи правового регулювання.
3. Механізм правового регулювання і його стадії

Література:

1. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6 (280). С. 125–128.
2. Ваньчук Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 32 (1). С. 7–10.
3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. Т. 5: Історія держави і права України. 848 с.
4. Дутчак І. Д. Теоретико-правові засади правового регулювання суспільних відносин у сфері публічної інформації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 3(1). С. 140–145.
5. Ківалова Т. С., Смелянець Г.Є. До питання про поняття і складові методу правового регулювання. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2003. Вип. 21. С. 33–38.
6. Коструба А. Правоприпинення як стадія механізму правового регулювання цивільних правовідносин. Вісник НАПрНУ. 2013. № 4. С. 142–148.
7. Кривицький Ю. Механізм регулювання в сучасній теорії права. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 74–79.
8. Красовська В. Г. Механізм правового регулювання як система правових засобів. Держава і право : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2009. Вип. 43. С. 81–87.
9. Кулак Н.В. Загальні тенденції державного регулювання інноваційного розвитку сфери підприємницької діяльності. Науковий журнал: Молодий вчений. 2016. № 12.1 (40). С. 129–135.
10. Куракін О.М. Структура механізму правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 41–44.
11. Осадчий В. І. Механізм правового регулювання. Митна справа. Одеса, 2013. № 5 (2.2). С. 336–340.
12. Погрібний С. О. Поняття механізму досягнення мети правового регулювання цивільних відносин. Проблеми законності : республік. міжвід. наук. зб. / за заг. ред.: В. Я. Тацій. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2006. С. 47–52.
13. Сарновська С. О. Механізм правового регулювання та його подвійне тлумачення. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2004. № 12 (38). С. 43–51.
14. Смородинський В.С. Роль держави у правовому регулюванні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків, 2013. Вип. 25. С. 17–28.
15. Тарахонич Т.І. Види правового регулювання: теоретичні аспекти розуміння. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 28–32.
16. Чепульченко Т. О. Місьцеве правове регулювання в системі соціальноноормативного впливу на суспільні відносини. матеріали міжн. наук.-практ. конф. “Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави” (м. Київ, 2011 р.). Київ : ІВЦ “Видавництво “Політехніка”, 2011. С. 13–15.
17. Шопіна І.М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. Форум права. 2011. № 2. С. 1055–1061.
18. Яковлев О.А. Правовий режим: підходи до визначення поняття. Право та інновації. 2015. № 2. С. 80–85.
19. Ярмак Х. П. Механізм правового регулювання. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 2. С. 81–87. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/2013230> (дата звернення: 20.06.2016).

Тема 7. Джерела права

План

1. Різні підходи до розуміння поняття «джерела права».
2. Правовий звичай.
3. Судовий прецедент.
4. Судова практика
5. Нормативно-правовий договір
6. Правова доктрина

Література:

1. Бариська Я.О., Попович Т.П. Джерела права у зарубіжній правовій доктрині. Порівняльно-аналітичне право. 2016. С. 15–17.
2. Богачова Л.Л. Нормативно-правовий договір як джерело національного і європейського права. Право і суспільство. № 6-2. 2015. С. 8–13.
3. Васянович О.А. Правовий звичай як форма права у сучасних правових системах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Том 3 / За ред. Петришина О.В. Харків : Право, 2017. 952 с.
5. Гураленко Н. А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2009. 21 с.
6. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерела права. Загальні проблеми правової науки. № 1 (64). С. 34–41.
7. Загальна теорія держави і права / За ред. Цвік М.В., Петришин О. В. Харків : Право, 2009. 584 с.
8. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
9. Загальна теорія права : підручник / за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
10. Корунчак Л. А. Генеза та еволюція джерел права: синергетичний підхід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2019. 194 с.
11. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль : Екон. думка, 2016. 574 с.
12. Майданик м. Англійський судовий прецедент як джерело права. Юридична Україна. № 1. 2013. С. 52–61.
13. Марченко А. А. Судовий прецедент в правовій системі України (1991- 2010) : дис. ... канд. юрид. наук : Київ, 2015. 202 с.
14. Озель В. Звичай у системі джерел права в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 201-205. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/06/4>
15. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 37 с.
16. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Вид. 9-те, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
17. Росік Т. В. Роль судової практики в сучасній правотворчості : теоретико-прикладні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 20 с.
18. Савченко К. Ю. Судова практика як елемент правової системи України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 21 с.
19. Семеніхін І. В. Правова доктрина в системі юридичної науки та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2012. 237 с.
21. Слотвінська Н.Д. Судова практика як джерело права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 206 с.
22. Стрибко Т.І. Нормативно-правовий договір та договірний процес у суверенній Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2016. 255 с.

Тема 8. Нормативно-правовий акт

План

1. Поняття нормативно-правових актів і їх класифікація.
2. Закон – ознаки і види.
3. Підзаконні нормативно-правові акти і їх класифікація.
4. Дія нормативних актів в часі, просторі і за колом осіб.

Література:

1. Гетьман Є. А. Поняття підзаконного нормативно-правового акта та його співвідношення із нормативно-правовим та правовим актами. Форум права. 2013. № 3. С. 106–113.
2. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону. Вісник Академії правових наук України. 2011. № 1. С. 42–50.
3. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції. Право України. 2004. № 3. С. 14–18.
4. Заморська Л. Поняття “нормативність права”: теоретичний аспект. Право України. 2007. № 6. С. 26–29.
5. Ковальська В. В. Поняття, ознаки та значення нормативно-правового акта МВС України. Форум права. 2008. № 2. С. 237–242.
6. Кравчук К. Г. Акти Конституційного Суду України та їх правотворчий характер. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 6. С. 51–54.
7. Крутько А. Л. Рівні правового регулювання народної законодавчої ініціативи: теоретико-правове співвідношення. Право і суспільство. 2015. № 1. С. 15–21.
8. Легин Л. Нормативно-правовой акт как юридический документ: технико-юридическая характеристика. *Legea si Viata*. 2016. № 4. Ч. 3. С. 35–38.
9. Луцький Р. П. Ієрархічність правових джерел (нормативних актів) як відображення буття позитивного права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 18–21.
10. Наумова К. І. Правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування в системі джерел муніципального права в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. ун-т. ім. Я. Мудрого. Харків, 2017. 255 с.
11. Овчаренко І. М. Закони у системі джерел (форм) права та їх класифікація : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 21 с.
12. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 36 с.
13. Петрученко К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування як джерело права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2014. 20 с.
14. Пушняк О. В. Ультраактивна дія в часі нормативно-правових актів. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2005. № 9. С. 152–159.
15. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.
16. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI в ред. від 11.03.2010 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100311> (дата звернення 21.07.2020).
17. Радь О. І. Нормативні акти судової влади як джерела трудового права України: монографія. Львів : Вид-во Т. Сороки, 2017. 174 с.
18. Савенко В. В. Експлікація теоретико-пізнавальної природи закону як основи права. Право і суспільство. 2015. № 3 (3). С. 56–60.
19. Сердюк І. А. Вживання термінів “правовий акт” і “юридичний акт” у сучасній юридичній науці. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 3. С. 24–27.

Тема 9. Норма права План

1. Поняття та ознаки норми права.
2. Структура норми права.
3. Класифікація норм права.

Література:

1. Афансьєва Л. В. Нормы права и их действие (Вопросы теории) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 2000. 177 с. URL: <http://www.dslib.net/teoria-prava/normy-prava-i-ih-dejstvie.html> (дата звернення 15.04.2020).
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.. Харків: Право, 2017. 952 с.
3. Годованик Є. Конституційно-правова норма та її відображення в європейському праворозумінні. Актуальні проблеми правознавства. 2018. Вип. 1 (13). С. 80–85.
4. Дехтярьов О. В., Олійник О. Б. Юридична природа та значення норми права. Право та державне управління. 2018. № 4 (33). С. 11–15.
5. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 2020. 568 с.
6. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
7. Заморська Л. І. Відносно визначені норми права: поняття, структура, функції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2009. 24 с.
8. Заморська Л. І. Категорія “структура норми права” як основа його нормативності. Держава і право. 2010. № 7. С. 19–25.
9. Козенко Ю. О. Норма права та її реалізація – модель і матерія правової поведінки. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична. 2015. Вип. 2. С. 33–42.
10. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль : Екон. думка, 2016. 574 с.
11. Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 260 с.
12. Мала енциклопедія теорії держави і права / За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор, 2012. 368 с.
13. Могілевський Л. В. Сутність поняття “норма права”. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Випуск 1 (10). С. 14–18. 1
14. Нормы права: теоретико-правовое исследование : монография / Т. В. Губаева, Л. А. Гумеров, А. В. Краснов и др.; отв. ред. Т. В. Губаева, А. В. Краснов ; Рос. акад. правосудия. Москва : РАП, 2014. 164 с.
15. Погрібний С. О. Імперативні та диспозитивні норми та їх роль в регулюванні цивільних відносин. Університетські наукові записки. 2010. № 2 (34). С. 46–54.
16. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-те, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
17. Разуваев Н. В. Норма права как явление правовой культуры : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2000. 207 с. URL: <http://www.dslib.net/teoria-prava/norma-prava-kak-javlenie-pravovoj-kultury.html> (дата звернення: 01.08.2020).
18. Романюк Є. О. Формальна визначеність права як підстава визначення меж людської свободи. Молодий вчений. 2014. № 5 (08). С. 95–98.
19. Романюк Я. Класифікація імперативних цивільно-правових норм. Юридична Україна. 2016. № 9-10. С. 4–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2016_9-10_3

Тема 10. Система права

План

1. Поняття та ознаки системи права.
2. Структура системи права.
3. Загальна характеристика галузей права.
4. Публічне і приватне право.
5. Законодавство та його система.

Література:

1. Банчук О.А. Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність. Київ: Конус-Ю, 2008. 184 с.
2. Бірюкова А. Г. Співвідношення приватного та публічного права: дуалістичний аспект. Право і суспільство. 2018. № 4. С.76–80.
3. Вадімов А. П. Публічне та приватне право в Україні: поняття, витоки, риси, генеза. Генезис публічного та приватного права: європейський вимір: матеріали наук.-практ. конф (Харків, 6 березня 2019 р.). Харків : МІОНПК “Актуальна юриспруденція”, 2019. С. 29–33.
4. Венедіктова І. В. Роль інтересу в поділі права на приватне і публічне. Університетські наукові записки. 2011. № 3 (39). С. 61–68.
5. Галюк Р. Г. Співвідношення системи права та системи законодавства. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 74. С. 129–134.
6. Дудник Р. М. Міжгалузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2016. 20 с.
7. Добробог Л. М. Підгалузь права і комплексна галузь права як елементи системи права: проблемні аспекти. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 11(1). С. 27–29.
8. Заморська Л.І. Галузь права як вираз правової нормативності: теоретико-правовий зміст. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 3. С. 10-21.
9. Зелена І.В. До питання генезису приватного права. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 355-359.
10. Левицька Н. Юридичні конструкції та система права: співвідношення понять. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 9. С. 169–173.
11. Мураховська Т. Є. Проблеми визначення системи права. Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2005. №1 (23). С. 239-247.
12. Мураховська Т. Є. Теоретичні особливості процесу формування нової галузі права. Проблеми становлення і розвитку правової системи України : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 листопада 2010 р.). Харків: ГО “Асоціація аспірантів-юристів”, 2010. Т. 1. С. 36-38.
13. Погребняк С.П. Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти). Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2006. №12. С.13-17.
14. Попович Н.В. Поняття “законодавство”: традиційні підходи і новації. Вісник Національної академії правових наук України. № 2 (89) 2017. С. 177-186.
15. Риженко Ю.М. Система права та система законодавства: проблеми співвідношення. Держава і право. Юрид. і політ. науки. 2008. Вип. 42. С. 129-135.
16. Риндюк В. І. “Система законодавства” та “система нормативно-правових актів”: до питання визначення та співвідношення понять. Вісник НТУУ “КПІ” Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 41. С-102-107.
17. Сидоренко О.О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди. Харків.: Право, 2014. 192 с.
18. Субова І.В. Системні властивості законодавства та його співвідношення із системою права. Економічна теорія та право. 2015. № 1 (20). С. 268–279.

Тема 11. Нормотворення

План

1. Історична генеза нормотворчої діяльності держав.
2. Природа нормотворчої діяльності Української держави. Нормотворчий процес.
3. Законодавчий процес в Україні.

Література:

1. Андрусів Л. М. Правова основа законодавчого процесу в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2007. № 1. С. 35-39.
2. Аквинский Ф. Сумма теологии. Часть II–I. Вопросы 90–114. Киев : Ника Центр, 2010. 432 с.
3. Барабаш Ю. Президентська влада у змішаних республіках: окремі питання теорії та практики. Право України. 2014. № 8. С. 67–76.
4. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 238 с.
5. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади: поняття, сутність, основні ознаки. Європейські перспективи. 2013. № 6. С. 42–47.
6. Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302>
7. Заєць А. Законодавча діяльність: деякі питання методології, теорії і практики. Українське право. 1996. № 1. С. 27–35.
8. Заєць А. П. Правова держава у контексті сучасного українського досвіду. Київ: Парламентське видавництво, 1999. 248 с.
9. Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2-3. С. 83–95.
10. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 568 с.
11. Легін Л. М. Теоретичні основи дослідження законодавчого процесу в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2007. № 3. С. 143-149.
12. Ленгер Я. І., Бисага Ю. Ю. Нормотворчість у контексті реформування права. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 1. С. 15–19.
13. Нечипоренко А. О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрямки удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 21 с.
14. Мурашин О. Г. Акти прямого народовладдя у правовій системі : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Націон. акад., внутр. справ України. Київ, 2001. 420 с.
15. Мяловицька Н. А. Автономія: поняття, види, класифікація. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 93–97.
16. Петришина М. О. Загальна характеристика нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування в Україні. Право України. 2010. № 4. С. 47–53.
17. Плавич С. В. Теоретико-методологічні засади правотворчості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 19 с.
18. Платон. Держава. Київ : Основи, 2000. 355 с.
19. Погорелова З. О. Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого. Харків, 2004. 182 с. 20. Погорелова З. О. Природа нормотворчої діяльності української держави. Правова держава. 2019. № 36. С. 19–26.

Тема 12. Юридична техніка

План

1. Історичний розвиток і формування юридичної техніки.
2. Поняття юридичної техніки.
3. Класифікація юридичної техніки.
4. Складові нормотворчої техніки.
5. Способи, правила і прийоми викладення правових приписів.

Література:

1. Биля Ірина Олександрівна. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2004. 201 с.
2. Грималюк П. О. Види делегованої правотворчості. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 55–58.
3. Дзейко Ж.О. Поняття юридичних конструкцій як засобів законодавчої техніки. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2008. № 1. С. 5–17.
4. Дзейко Ж. Методи дослідження законодавчої техніки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2010. № 82. С. 19–22.
5. Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2013. 176 с.
6. Дзюбенко О.Л. Передумови формування юридичної техніки в епоху Нового часу. Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19-20 квітня 2018 р.). Київ : КНУКМ, 2018. С. 125–127.
7. Загальна теорія права : Підручник за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
8. Зінченко О. Юридичні конструкції як найвища форма правової абстракції. Часопис Київського університету права. 2011. № 1. С. 55–59.
9. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки : монографія. Львів : Тріада-плюс, 2010. 211 с.
10. Косович В. Юридичний техніко-технологічний інструментарій та верховенство права (методологія дослідження). Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. 2018. Вип. 66. С. 14–26.
11. Лебеденков В.І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. Інформація і право. 2014. № 2 (11). С. 52–56.
12. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків: Права людини, 2015. 277 с.
13. Малишев Б.В. Теоретико-правова характеристика прецедентної норми права. Правова держава. 2019. Вип. 30. С. 43–52.
14. Манько Д.Г. Юридична техніка й технології : навч.-метод. посіб. Херсон : Олді-плюс, 2013. 202 с.
15. Масюк В. Презумпції і преюдиції в цивільному судочинстві, Харків : Право, 2012. 208 с.
16. Муромцев Г.И. Юридическая техника (некоторые теоретические аспекты). Правоведение. 2000. № 2. С. 9–20.
17. Наді Р. Законотворчі помилки. Відомості Верховної Ради. 2008. № 5. С. 20.
18. Онищук І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 3. С. 87–94.
19. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно- правових актах : монографія. Харків : Право, 2019. 226 с.
20. Погорелов Є. В. Технологія кодифікаційної діяльності: деякі проблеми дослідження та загальнотеоретична характеристика. Учен. зап. Таврич. ун-та ім. В. И. Вернадского. Юрид. науки. 2005. Т. 18 (57). № 1. С. 57–60.

Тема 13. Правовідносини

План

1. Поняття, ознаки і види правовідносин.
2. Суб'єкти та об'єкти правовідносин.
3. Зміст правовідносин.
4. Юридичні факти як підстава правовідносин.

Література:

1. Бондарев А.С. Два типа правоотношений в обществе: их единство и различия. Вестник Пермского университета. Юридические науки. 2011. Вып. 1. С. 7–18.
2. Гао Я. Некоторые вопросы теории правоотношения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 1995. URL: <http://www.disslib.net/teoria-prava/nekotorye-voprosy-teorii-pravoотношения.html> (дата звернення: 19.08.2020).
3. Завальний А.М. Юридичні факти у сфері здійснення правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 20 с.
4. Ермолаева Е.В. Объект правоотношения: историко-теоретическое исследование : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Казань, 2004. 25 с.
5. Загальна теорія держави і права : Підручник для студ. Юрид. вищ. навч. Закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. ; За ред. М.В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
6. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
7. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, Д.В. Лук'янов, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
8. Зеленко І.П. Юридична фікція як правовий і соціальний інструмент. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "ПРАВО". Вип. 23. Ч.1. Т.1.2013. С. 46-49.
9. Карманюк О. П. Юридичні обов'язки і законність: теоретичні аспекти взаємодії. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2016. IV(16). I.: 95. С. 15-19. С. 15.
10. Кельман М.С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : Підручник. Київ : Кондор, 2005. 609 с.
11. Коструба А.В. Цивільні правовідносини і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. Вернадського. Юридичні науки. 2010. Т. 23, № 2. С. 89–96.
12. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
13. Куріньовська Л.А. Особливості визначення суб'єктного складу в зворотних правовідносинах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. 2013. Вип. 22. С. 170–174.
14. Настасяк І. Соціальні детермінанти правового впливу. Вісник НУ "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2014. № 782. С. 76–82.
15. Огородов Д.В. Правовые отношения в информационной сфере : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2002. 25 с.
16. Попович Т.П. Соціальні обов'язки: теоретико-правові аспекти. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 71–74.
17. Самілик Л.О., Корбут Л.П. Співвідношення понять "суб'єкт права", "особа", "суб'єкт правовідносин", "учасник відносин". Право і суспільство. 2016. № 1. С. 89–93.
18. Сімутіна Я.В. Юридичні факти в механізмі правового регулювання трудових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2019. 463 с.
19. Popovych T. Constitutional and legal obligation: scientific approaches to understanding. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 6. vol. 1. P. 156–160.

Тема 14. Реалізація права

План

1. Поняття реалізації норм права і її класифікація.
2. Характеристика механізму реалізації норм права і основних її форм.
3. Правозастосування як особлива форма реалізації права.
4. Акти застосування права.

Література:

1. Балтаджи П. М. Юридична мова правозастосовних актів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00. 01. Київ, 2008. 20 с.
2. Бочаров Д. О. Доказування у правозастосовній діяльності: загальнотеоретичні питання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2007. 20 с.
3. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 18 с.
4. Бриль К.І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 20 с.
5. Буц О.В. Поняття і основні ознаки правозастосовних актів. Держава та регіони. Серія Право. 2016. № 1 (51). С. 3–8.
6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права. 584 с.
7. Гнатюк М. Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 19 с.
8. Головатий С. Про людські права : лекції. Київ : Дух і літера, 2016. 760 с.
9. Дума В. В. Правозастосовча діяльність та форми її здійснення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.
10. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. О. В. Петришина. Харків. 2020. 568 с.
11. Костовська К. М. Юридична техніка актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2011. 16 с.
12. Косович В. Правозастосовна техніка: загальнотеоретична характеристика. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2017. Вип. 64. С. 3–10.
13. Клименко К. О. Правозастосування в судовому адміністративному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2008. 20 с.
14. Мухін В.В. Індивідуальне регулювання у механізмі децентралізації у праві : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. юрид. унів. ім. Я. Мудрого. Харків, 2018. 443 с.
15. Назарук Ю. Теоретичні характеристики правозастосовного акта. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2017. № 3. С. 217–220.
16. Перепелюк А.М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 20 с.
17. Подпіснєв Д.С. Ознаки реалізації норм права. Вісник НГУУ. 2013. 3 (19). С. 107-111.
18. Пригара Л. І. Юридична техніка актів правозастосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.
19. Пунько О. В. Правозастосовна діяльність міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 19 с.
20. Слинко Д. В. Основні риси та структура правозастосовної діяльності. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Вип. 20. 2015. С.21–24.

Тема 15. Тлумачення норм права

План

1. Поняття тлумачення у юридичній науці.
2. Характеристика основних ознак тлумачення.
3. Способи тлумачення норм права.
4. Види тлумачення правових норм за юридичними наслідками.

Література:

1. Компетентно-неправове, або офіційне тлумачення – це надання роз'яснень правового характеру спеціалістами -Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. П. О. Недбайла (Львів, 28–29 берез. 2008 р.). Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 228 с.
2. Антошкіна В. К. Способи тлумачення в цивільному праві та їх роль в правозастосовній практиці. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 110–114.
3. Білозьоров Є. В., Кривицький Ю. В. Казуальне тлумачення норм права: теоретичні та практичні аспекти розуміння. Право. Сер. Екон. і пр. 2015. № 27. С. 207–215.
4. Білоус О. Поняття об'єкта тлумачення як елемента правозастосовної діяльності. Підприємництво, госп-во і право. 2019. № 3. С. 132–136.
5. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
6. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Київ : Юніверс, 2000. 464 с.
7. Галунько В.В. Професійно-правове тлумачення права. Форум права. 2011. № 2. С. 151–154.
8. Гончаров В. До питання про зміст юридичної норми як об'єкт її тлумачення (у світлі практики Європейського суду з прав людини). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2010. Вип. 50. С. 3–11.
9. Гончаров В. В. Офіційне тлумачення юридичних норм як засіб встановлення і трансформації їх змісту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2012. 18 с.
10. Гончаров В. Граматологія та методологія тлумачення юридичних норм. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіон. наук.- практ. конф. (Львів, 8–9 лют. 2010 р.). Львів, 2010. С. 8–9.
11. Грималюк П.О. Види делегованої правотворчості. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 55–58.
12. Єзеров А. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 38–46.
13. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовними та нормативно-правовими актами. Держава і право. 2009. Вип. 45. С. 82–86.
14. Козюбра М. Юридичне тлумачення: проблеми методології. Наукові записки НаУКМА. Юридична науки. 2014. Т. 1. С. 3–8.
15. Корейба І. В. Офіційне тлумачення як повноваження Конституційного Суду України. Право і безпека. 2009. № 5. С. 14–20.
16. Кретова І.Ю. Еволюційне тлумачення права у практиці Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 1(1). С. 15–19.
17. Лисенков С.Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини, необхідності, види та способи. Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2006. № 5. С. 3–9.
18. Малишев Б. В. Телеологічна природа структури норми права. Форум права. 2011. № 2. С. 557–563.

19. Малента В. С. Неофіційне тлумачення норм права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2010. 246 с.
20. Малента В. Доктринальне тлумачення норм права Юридична. Україна. 2008. № 12. С. 30–36.
21. Матвеева Л. Г. Юридична природа та місце офіційних інтерпретаційних актів у правовій системі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Одеський юридичний ін-т Національного ун-ту внутрішніх справ. Київ, 2005. 200 с.
22. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики. Часопис Київ. ун-ту права. 2010. № 2. С. 42–46.
23. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2009. 336 с.
24. Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства. Москва : НОРМА, 2000. 535 с.
25. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : монографія. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. 228 с.
26. Опотяк С. З. Основні принципи тлумачення норм права. Наук. вісник Львівського держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юр. 2010. Вип. 1. С. 19–24.
27. Прийма С. Ознаки тлумачення норм права Вісник Академії правових наук України. 2009. № 3. С. 239–248.
28. Прийма С. В. Принципи тлумачення норм права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2011. 19 с.
29. Савенко М. Д. Буква і дух у тлумаченні правових норм. Наук. зап. НаУКМА. Сер. Юрид. науки. 2008. Т. 77. С. 13–16.
30. Саміло Г. О. Проблеми тлумачення правових норм. Запоріжжя : Запорізький національний технічний університет, 2017. 144 с.
31. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика : монографія. Харків : Факт, 2001. 328 с.
32. Ухвала Конституційного Суду України № 15-у/2010 від 31.03.2010 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v015u710-10> (дата звернення: 23.07.2020 р.).
33. Чулінда Л. Г. Застосування юридико-лінгвістичного та логічного способів тлумачення нормативно-правових актів. Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2005. № 2. С. 3–8.
34. Шевчук С.В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 42 с.

Тема 16. Юридично значуща поведінка

План

1. Поняття та види правової поведінки.
2. Правопорушення: поняття, ознаки, види.
3. Склад правопорушення.

Література:

1. Барабаш О. О. Юридично значуща поведінка людини: загальнотеоретичні аспекти: монографія. Львів : ПАІС, 2017. 415 с.
2. Гончарук Андрій Петрович. Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект): автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 15 с.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. Цвік М. В., Петришин О. В. Харків : Право, 2009. 584 с.
4. Загальна теорія права : Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
5. Загальна теорія права : підручник/за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
6. Каленіченко Л.І. Об'єктивно неправомірна поведінка як фактична підстава юридичної відповідальності (аналіз галузевого законодавства). Вісник ХНУВС. 2016. № 4 (75). С. 19–27.
7. Комлик В. В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 18 с.
8. Ксенофонов В. Н. Социология права : учебн. пособие. Изд. 2-ге. Москва : Р-Центр. 1998. 159 с.
9. Маштаков И. В. Сравнительно-правовая характеристика правонарушений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Тольятти. 2005. 22 с.
10. Міловідова С. В. Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 231 с.
11. Панчишин Р. І. Детермінанти поведінки людини: філософсько-правовий вимір : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2017. 205 с. URL: <https://lpnu.ua/research/disscoun/d-3505219/ranchyshyn-ruslan-igorovych> (дата звернення 20.08.2020).
12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник. Київ: Алерта ; ЦУЛ, 2011. 520 с.
13. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
14. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС; Освіта України, 2017. 320 с.
15. Теорія держави і права: підручник / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків : Право. 2015. 368 с.
16. Штанько А.О. Правопорушення як вид правової поведінки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 18 с.

Тема 17. Юридична відповідальність

План

1. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
2. Підстави, цілі та функції юридичної відповідальності.
3. Види юридичної відповідальності.

Література:

1. Баран С. О. Загальнотеоретичні проблеми юридичної відповідальності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 2 С. 56–63.
2. Белая Л. В. Удосконалення інституту юридичної відповідальності як фактор формування демократичної, соціальної, правової держави : автор. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 23 с.
3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3 / За ред. Петришина О.В. Харків : Право, 2017. 952 с.
4. Загальна теорія держави і права / За ред. Цвік М.В., Петришина О. В. Харків : Право, 2009. 584 с.
5. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с.
6. Жукорська Я. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. Актуальні проблеми правознавства. № 3 (19) / 2019. С. 36–40. 7. Мироненко В. П. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. Юридична наука. № 6. 2011. С. 24–30.
8. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.]; за ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2019. Т.1: Основи теорії. 416 с.
9. Подковенко Т. О., Павелко Л. В. Принципи юридичної відповідальності: зміст та основні критерії класифікації. Порівняльно-аналітичне право. № 7. 2014. С. 26–29.
10. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. № 8. 2012. С. 249–260.
11. Самотуга А. В. Конституційно-правова відповідальність. Конспект лекцій. Дніпро, 2019. 244 с.
12. Серета В. В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. Університетські наукові записки. 2014. № 1 (49). С. 18–25.
13. Скрильник О. О. Особливості відповідальності у сучасному міжнародному праві. Часопис київського університету права. 2013. № 4. С. 351–355.
14. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 2015. 368 с.
15. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.
16. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
17. Терещук М.М. Юридична відповідальність у публічному праві: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2018. 211 с.

Тема 18. Правова система

План

1. Правова система: поняття та ознаки.
2. Структура та критерії класифікації правових систем.
3. Романо-германська правова система.
4. Англосаксонська правова система.
5. Релігійні правові системи.
6. Правова система України.

Література:

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: Підручник. Одеса : Фенікс, 2009. 464 с.
2. Загальна теорія держави і права / За ред. Цвік М.В., Петришин О. В. Харків : Право, 2009. 584 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Лук'янов Д. В. Правова система: поняття та різномантність у сучасному світі. Право України. 2019. № 1. С. 158–176.
5. Лук'янов Д. В. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Харків : Право, 2015. 352 с.
6. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу : навч. Посібник. Львів : Видво Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2003. 247 с.
7. Меленко С. Г. Консолідація як вид систематизації нормативно-правових актів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2002. 19 с.
8. Настасяк І. Ю. Загальнотеоретична характеристика правової системи суспільства. Університетські наукові записки. 2014, № 3.(51). С. 15–21.
9. Оніщенко Н. М. Розвиток національної правової системи в контексті запитів громадянського суспільства. ScienceRise: Juridicial Science. № 3 (5). 2018. С. 4–9.
11. Піх Ю. А. Загальна характеристика секуляризації і десекуляризації правових систем релігійного типу: дис. канд. юрид. наук. Львів, 2017. 226 с.
12. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2012. 272 с.
13. Рене Давид. Основные правовые системы современности / Перевод с франц. В.А. Туманова. Москва : Прогресс, 1988. URL: <http://lib.ru/PRAWO/rene.txt> (дата звернення 20.08.2020).
14. Степаненко К.В. Поняття та функції правової системи України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Ч. 1. 2017. С. 24–27.
15. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.
16. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
17. Федина С. Р. Особливості зовнішньої і внутрішньої політики України у протидії гібридним загрозам. Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. № 7(47), 1 т. 2018. С. 12–18.
18. Хаустова М. Г. Структура правової системи суспільства. Вісник Академії правових наук України. 2010. № 1. С.49-58.
19. Хаустова М.Г. Проблеми класифікації правових систем. Вісник Національної академії правових наук України № 2 (77) 2014. С. 53–63.
20. Хаустова М. Г. Особливості правової системи України. Право і суспільство. 2015. № 6(3). С. 51–57. 21. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права : в 2 т. / пер. с нем. Москва : Основы, 1998. 480 с.

Тема 19. Держава як правова форма організації суспільства

План

1. Поняття та ознаки держави.
2. Публічна влада: основні характеристики.
3. Функції держави.
4. Механізм держави.

Література:

1. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 1. С. 41–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2018_1_8 (дата звернення 07.08.2020).
2. Батанов О. В. Муніципальне право України : підручник / Відповідальний редактор М. О. Баймуратов. Видання друге, стереотипне. Харків : Одиссей, 2012. 528 с.
3. Бистрик Г. Механізм держави в системі сучасних теоретико-правових досліджень. Юридична Україна. 2013. № 10. С. 8–15.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.
5. Войтенко О. В. Государство, государственное образование, государственность: теоретико-методологический анализ их соотношения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. М., 2007. URL: <https://www.dissercat.com/content/gosudarstvo-gosudarstvennoe-obrazovanie-gosudarstvennostteoretiko-metodologicheskii-analiz-> (дата звернення: 22.08.2020).
6. Григонис Э. П. Механизм государства: теоретико-правовой аспект : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук; спец.: 12.00.01. СПб., 2000. URL: <https://www.dissercat.com/content/mekhanizm-gosudarstva-teoretiko-pravovoi-aspekt> (дата звернення: 22.08.2020).
7. Дзевелюк М. В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави : дис. ... канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. Одеса, 2017. 209 с.
8. Джураєва О. О. Функції сучасної держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. Одеса, 2006. 15 с.
10. Загальна теорія права: підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
11. История политических и правовых учений : учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В. С. Нерсисянца. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Норма, 2006. 944 с.
12. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : Підручник. Київ : Кондор, 2005. 609 с.
13. Коваль О. Я. Легітимність державної влади: співвідношення правових і моральних аспектів реалізації : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 230 с.
14. Ковальчук С. Проблема визначення поняття публічної влади в теорії держави і права. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 884. С. 47–51.
15. Кравченко Т. А. Співвідношення легітимності та стабільності публічної влади в сучасній державно-правовій науці. Наукові праці МАУП. 2013. Вип. 3 (38). С. 116–120.
16. Купрійчук В. М., Венцель В. І. Соціальна функція держави та особливості її реалізації в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Ефективність державного управління. 2019. Вип. 3. С. 103–115.
17. Кухтик С. В. Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 199 с.

18. Куян І. До питання про публічність та суверенність державної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 52-57.
19. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2001. 16 с. свраменко та ін. ; За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
19. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2001. 16 с.
20. Лук'янов Д. В. Теорія держави і права : посіб. для підгот. до держ. іспитів / За заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2018. 196 с.
21. Лялюк О. Ю. Державний апарат як елемент механізму реалізації публічної влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 23. С. 82–93.
22. Максакова Р. М. Публічна влада: поняття, ознаки, форми. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2015. № 3. С. 3–8.
23. Мороз С. П. Онтологічна основа поняття держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. № 6. С. 28–37.
24. Олейников С. М. Функції держави і правові форми її діяльності. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 23. С. 150–161.
25. Пікуля Т. О. Сучасний підхід до інтерпретації поняття “механізм держави”. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Юридичні науки*. 2012. № 2. С. 46–54.
26. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права : навч. посібник. Львів : Край, 2007. 192 с.
27. Рачинский В. В. Публичная власть как общеправовая категория: теоретико-прикладной аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Екатеринбург, 2003. URL: <https://www.dissercat.com/content/publicnaya-vlastkak-obshcheppravovaya-kategoriya-teoretiko-prikladnoi-aspekt> (дата звернення: 22.08.2020).
28. Сало В. І. Внутрішні функції держави в умовах членства в Європейському Союзі: дис. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01. Харків, 2007. 220 с.
29. Серебро М. В. Сучасна держава як цінність: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 24 с.
30. Скиба М. В. Сутність та роль держави: інституціональний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Економіка і право*. 2014. Вип. 24. С. 24–30.
31. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
32. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.
33. Теплюк М. О. Конституційно-правові проблеми організації публічної влади в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2008. 21 с.
34. Уманців Ю. М., Міняйло О. І. Еволюція ролі та функцій держави в економіці. *Економічний вісник університету*. 2016. № 28-1. С. 140–148.

Тема 20. Правові форми організації сучасного правопорядку

План

1. Правопорядок: поняття та основні детермінанти.
2. Форма державного правління.
3. Форма державного режиму.
4. Форма державного (територіального) устрою.

Література:

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. (укр. переклад) Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
2. Бабурин С. Н. Территория государства: правовые и геополитические проблемы. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1997. 480 с.
3. Бариська Я. О., Попович Т. П. Правопорядок у державах Центральної Європи у період демократичних перетворень : монографія. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 208 с.
4. Бариська Я. О. Форма державного правління (загальтеоретичне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2010. 000 с.
5. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3 / За ред. Петришина О. В. Харків : Право, 2017. 952 с.
6. Гоптарева И. Б. Политический анализ концепции федерализма : монография. Оренбург : Южный Урал, 2002. 240 с.
7. Гречко О. О. Принципи територіального устрою України: конституційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2017. 212 с.
8. Добрынин Н.М. Федерализм: Историко-методологические аспекты. Новосибирск : Наука, 2005. 368 с.
9. Долматов І. В. Просторове буття сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2009. 22 с.
10. Дроботова Т. Б. Державно-правовий режим в Україні: зміст, ознаки і основні тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 19 с.
11. Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
12. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
13. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
14. Кабанець О. С. Демократія як явище правової дійсності (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 182 с.
15. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль : Екон. думка, 2016. 574 с.
16. Кучеренко Т. В. Регіон в територіальному устрої України: концептуальні підходи і політична практика. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Питання політології. 2001. № 518. С. 125–131.
17. Лемак В. В., Попович Т. П. Тоталітарний державний режим: теоретико-правові аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: "Право". 2013. Вип. 23. С. 57–59.
18. Лутфуллин Р. Р. Тоталитаризм как политико-правовое явление : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Казань, 2003. 164 с.
19. Лук'янов Д. В. Теорія держави і права : посіб. для підгот. до держ. іспитів / За заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2018. 196 с.

20. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
21. Мироненко В. П. Форма правління. Політичні трансформації на зламі століть. Київ, 2014. 220 с.
22. Пісов М. П. Національний та інтегративний правопорядок: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2018. 22 с.
23. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теретико-методологічні засади конституціоналізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02. Київ, 2017. 503 с.
24. Попович Т. П. Правові засоби здійснення демократії у державах Центральної Європи: теоретичні та практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2015. 215 с.
25. Попович Т. П. Правові засоби здійснення демократії у державах Центральної Європи: теоретичні та практичні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів. 2015. 21 с.
26. Пахолок В.М. Еволюція унітарного устрою сучасної держави. Вісник Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого. 2010. № 5. С. 187–194.
27. Сergyгіна С. Г. Форма правління і політичний режим: взаємозв'язок і взаємодія. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2005. Випуск 9. С. 3–13.
28. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
29. Сухонос В. В. Сутність та функції авторитарного державного режиму в умовах переходу до демократії (теоретико-методологічний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2000. 185 с.
30. Телешун С.О. Державний устрій України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Київ, 2000. 40 с.
31. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.
32. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
33. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 2015. 368 с.
34. Федерализм. Энциклопедический словарь. Москва : ИНФРА-М, 1997. 288 с. 35. Цимбрівський Т.С. Дотримання принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів у міжнародному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Львів, 2008. 248 с.

Тема 21. Правова держава. Верховенство права

План

1. Концепція правової держави (німецька традиція правової держави).
2. Правова держава: поняття та основні характеристики.
3. Поняття верховенства права.
4. Елементи верховенства права.

Література:

1. Алексеев С. С. Теория государства и права : Учебник для юридических вузов. М., 1998. 450 с.
2. Бистрик Г. М. Принцип законності і засоби його правового забезпечення у функціонуванні механізму держави. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 1 (40). С. 85–90.
3. Братасюк М., Росоляк О. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (13). 2018. С. 11–17.
4. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія. Харків : Право, 2010. 464 с.
5. Буткова М. В. Идея правового государства в Германии в конце XVIII – начале XIX в.: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2006. 179 с.
6. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Том 3 / За ред. Петришина О. В. Харків : Право, 2017. 952 с.
7. Веніславський Ф. В. Конституційні основи взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2000. 22 с.
8. Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016. 860 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/curriculum_rule_of_law_cd.pdf (дата звернення 20.08.2020).
9. Гарасимів Т. З., Дашо Т.Ю. Основні інститути громадянського суспільства та правової держави: засади взаємодії. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки. 2015. № 813. С. 96–107.
10. Головатий С. П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. К., 2008. 44 с.
11. Головащенко О.С. Соціальна та правова держава: питання співвідношення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 25 с.
12. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація. Київ : Видав. Дім “In Jure”, 2004. 388 с.
13. Дайсі А. Вступ до вчення про право Конституції. Анатомія лібералізму. Політико-правничі вчення та верховенство права. 2008. 678 с.
14. Журавльова Г. С. Принцип рівності та заборони дискримінації у конституційному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород. 2008. 36 с.
15. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
16. Загальна теорія права: підручник/за заг. ред. М. І. Козюбри.Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
17. Кант И. Метафизика нравов. Учения о праве. Часть вторая. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Kant_Metaphisika_3.pdf
18. Кант И. Собрание сочинений в 8-ми томах. Том 6. М.: Чоро, 1994. 613 с.
19. Ковальчук В. Б. Вчення Роберта фон Моля про легітимність влади у правовій державі. Часопис Національного університету “Острозька академія”. Серія “Право”. 2011. № 1(3). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11kvbupd.pdf> (дата звернення: 08.09.2020).
20. Козюбра М.І. Верховенство права, права людини і місцеве самоврядування: проблеми взаємозв'язків. Наукові записки НаУКМА. 2017. Том 200.Юридичні науки С. 67–71.

21. Лебедева О. В. Правова держава: поняття та принципи. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 203–207.
24. Максимов С.І. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. № 4 (31). 2016. С. 27–35.
25. Матвеева Ю.І. Принцип правової визначеності як складова верховенства права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 23 с.
26. Николаенко И.Н. Социально-правовое государство и право человека на достойное существование: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2008. 194 с.
27. Падалка Р.О. Верховенство права як основоположний принцип права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 195 с.
28. Петришин О.В. Верховенство права в системі правового ругювання суспільних відносин. Право України. 2010. № 3. С. 24–34.
29. Погребняк С.П. Історичні витоки верховенства права. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків : Право. 2008. Вип. 15. С. 3–13.
30. Попович Т. П., Телеп Ю. В. Концепція правової держави у творчій спадщині І. Канта: окремі аспекти. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 15–16 лютого 2019 р). Ужгород : Ужгородський національний університет, 2019. С. 20–23.
31. Процюк І.В. Поділ державної влади: сутність і зміст. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 15, том 1. С.8–12. URL: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_1/4.pdf (дата звернення: 08.09.2020).
32. Пухтецька А. А. Еволюція доктринального тлумачення принципу верховенства права: від зарубіжної доктрини до вітчизняного праворозуміння. Юридичний журнал. № 4 (58). 2007. С. 47–51.
33. Рижков Г. Принцип правової держави в Основному Законі (Конституції) ФРН і судова практика Федерального Конституційного суду ФРН. К.: Книга для бізнесу, 2008. 112 с.
34. Сачко О. В. Доктринальна модель принципу верховенства права. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 4(25), том 3, 2018. С. 96–100. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v4-3_2018/22.pdf (дата звернення: 08.09.2020).
35. Скрипнюк О. В. Соціальна правова держава в Україні: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Наукова думка, 2010. 258 с.
36. Співак В. М. Соціальна, правова держава як фактор розвитку демократичного суспільства в Україні : автореф. дис.... канд. політ. наук : 23.00.02. К., 2001. 13 с.

Тема 22. Правосвідомість. Правова культура

План

1. Поняття і ознаки правосвідомості.
2. Структура правосвідомості.
3. Деформація правосвідомості і її види.
4. Поняття правової культури.
5. Види та типи правової культури.

Література:

1. Альчук М. Формування правосвідомості та правової культури в українському суспільстві. Становлення нової соціокультурної дійсності в Україні : колект. монографія / за заг. ред. : В. П. Мельника. Львів : Нац. ун-т ім. І. Франка, 2017. С. 68–90.
2. Бочелюк В. Й. Юридична психологія : навч. посіб. Київ: Центр учбової літ-ри, 2010. 336 с.
3. Бурдоносова М. А. Правовий нігілізм: сутність та основні риси. Часопис Київського університету права. 2008. № 4. С. 53–58.
4. Демічева В.В. Правова культура: теоретичний аналіз і практичний вимір. Держава і право. 2009. Вип. 45. С. 38–42
5. Демічева В.В. Правова культура та правосвідомість: взаємозв'язок та взаємовплив. Держава і право. Юрид. і політ. науки. Київ, 2005. Вип. 28. С. 119–125.
6. Жигалкін І. Роль і значення правосвідомості в структурі трудових правовідносин. National Law Journal: Theory and Practice L.L.C. 2015. № 1. Р. 104–107. 7. Калиновський Ю. Ю. Структура правосвідомості: філософсько-правова рефлексія. Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. № 5. С. 92–100.
8. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: монографія. Харків : Право, 2008. 288 с.
9. Козенко Ю. Правова свідомість людини як аксіологічна сутність її поведінки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради. Київ, 2014. № 2. С. 8–12.
10. Кушнір Н.П. Поняття та значення правової культури суспільства. Держава і право. 2005. Вип. 27. С. 474–778.
11. Луцький А.І. Правова ідеологія в системі правової свідомості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 8. С. 25–27.
12. Максимов С. І. Правова культура як інтегральна характеристика правової системи. Правова система України: проблеми і тенденції розвитку: матеріали наук.- практ. конференції (Харків, 3 червня 2010 р.) / НДІ держ. буд-ва та місц. Самоврядування ; за ред. Ю. П. Битяк. Харків, 2010. С. 7–9.
13. Макеєва О.М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2016. № 4. С. 48–53.
14. Єгоров О.П. Правова культура: поняття, елементи та рівні. Правничий вісник Університету “КРОК”. 2011. Вип. 9. С. 13–18.
15. Оніщенко Н. М. Правовий світогляд і політика (сучасна реальність, бачення на перспективи. Бюлетень Міністерства юстиції. 2014. № 2. С. 91–96.
16. Овчиннікова А. П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2016. 20 с.
17. Пампура М.В. Правосвідомість у суспільстві, що трансформується: функціональний аспект. Форум права. 2016. № 5. С. 139–143.
18. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія. Харків : Право, 2007. 248 с.

19. Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
20. Попадинець Г. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія. Юридичні науки. Львів, 2017. Вип. 782. С.123–128.
21. Пінська О.С. Правова свідомість: загальна характеристика, основні риси та структури. Форум права. 2011. № 1. С.784-788.
22. Савош Г. Правова культура у контексті виховання в умовах трансформації сучасного українського суспільства. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. пр. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т розвитку дитини. Київ, 2014. Вип. 33. С. 43–46.
23. Хаустова М. Г. Правосвідомість у структурі правової системи. Проблеми правознавства та правозахисної діяльності. Харків, 2005. № 1. С. 68–79.
24. Черкас М. Є. Функції правосвідомості в механізмі правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2010. 18 с.
25. Яковюк І. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи. Вісник Академії правових наук України. 2008. № 1 (52). С. 47.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 12.00.12. Київ, 2003. 40 с.
2. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Под. общ. ред. В. И. Даниленко / Пер. с фр. Москва : Издательский дом NOTA BENE. 2000. 576 с
3. Бермічева О.В. Соціальна функція держави в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2002. 18 с.
4. Варич О.Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 20 с.
5. Васянович О.А. Правовий звичай як форма права у сучасних правових системах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 18 с.
6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с
7. Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016. 860 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/curriculum_rule_of_law_cd.pdf (дата звернення 20.08.2020).
8. Ганьба Б. Системний підхід та його застосування в дослідженні державно-правових явищ. *Право України*, 2000, № 3. С. 41 - 44.
9. Горінецький Й. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2005. 22 с.
10. Дутка Г.І. Закон у системі нормативно-правових актів України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2003. 18 с.
11. Журавський В.С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку (правовий аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2000. – 19 с.
12. Загальна теорія держави і права. Підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин та ін. За ред. М.В.Цвіка, О.В.Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
13. Ігнатов В. О. Національна держава: національний і наднаціональний виміри: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02. К., 1996. 44 с.
14. Кикоть Г.В. Юридичні факти в системі правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 19 с.
15. Кунєв Ю. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема. *Право України*, 2009, №11. С. 118 – 123.
16. Левакин, И. В. Об основных подходах в теории государства и права как науке и учебной дисциплине. *Государство и право*. 2009. № 4. С. 80 – 85.
17. Лемак В. Політичні партії як елемент громадянського суспільства в Україні // *Право України*, 2010, №7. - С.18 - 24.
18. Лемак В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми: автореф.дис...докт.юрид.наук. Харків, 2003. 42 с.
19. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2001. 20 с.
20. Мадіссон В. Право і влада: людина в правовому полі (до методологічних проблем філософії приватного права. *Право України*, 1999, № 11. С. 11 – 15.
21. Малько, А. В. Механізм правового регулювання: Лекція . *Правоведение*. 1996. № 3 (214). С. 54-62
22. Мамутов В. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства. *Право України*, 2008, №2. С.3 - 9.

23. Нерсисянц, В. С. Сравнительное правоведение в системе юриспруденции. *Государство и право*. 2001. № 6. С. 5 – 15.
24. Овчаренко І.М. Закони у системі джерел (форм) права та їх класифікація: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2004. 19 с.
25. Околіта С.В. Справедливість та законність як принципи державно-правового регулювання: автореф. дис... канд. наук держ. управління. К., 2000. 18 с.
26. Опришко В. Законотворчому процесу – наукове забезпечення. *Право України*, 1996, № 5. С. 52-56.
27. Петришин О.В. Правовий режим державної служби: питання загальної теорії: автореф. дис... д-ра юрид. наук. Х., 1999. 36 с.
28. Поцелуев, Е. Л. Современное состояние теории государства и права : Кризис или поиск собственной идентичности ? *Правоведение* . 2004. № 2. С. 154 – 165.
29. Поляков А.В., Тимошина Е.В. Теория государства и права на рубеже веков: проблемы и перспективы. (Материалы Всероссийской научной *Офіційний Вісник України* конференции "Российское государство и право на рубеже тысячелетий", проходившая в Москве 2 - 4 февраля 2000 г.). *Правоведение*. С.-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2000, № 3. С. 240-246.
30. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 10-е доп. Львів, Край, 2008. 224 с.
31. Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004. 2004, 45 від 26.11.2004, ст. 2975.
32. Рогожин А., Тягло О. До новітньої методології українського права. *Право України*, 1998, № 7. С. 123.
33. Селиванов В. Проблема методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики. *Право України*, 1998, № 12. С. 34 – 42.
34. Селиванов В. Проблема методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики. *Право України*, 1999, № 1. С. 20-26.
35. Святоцький О. Судова влада в Українію *Право України*, 2010. №2. С. 30 - 39.
36. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. К., Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
37. Сырых В.М. Метод правовой науки (Основные элементы, структура). М., "Юридическая литература", 1980. 176 с.
38. Ульяновська О.В. Фікції в правовій системі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. О., 2010. 19 с.
39. Тацій В. Українська держава і право на початку ХХІ століття. *Право України*, 2010, №1. С. 6-15.
40. Тімуш І. До питання про «основну методологічну дилему» в юриспруденції. *Право України*, 2008, №6. С. 51 – 57.
41. Червяцова А.О. Конституційна-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 2004. 20 с.
42. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади. *Право України*, 1997, №1. С. 35-38.
43. Шаповал В. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти. *Право України*, 2003, № 8. С. 25-29.
44. Штанько А.О. Правопорушення як вид правової поведінки: автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2009. 18 с.
45. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження). *Право України*, 2010, №4. С. 22-27.

Додаткова:

46. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П., Діхтієвський П. В., Козюбра М. І., Комзюк А. Т. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту: монографія / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Дніпропетровський держ. ун-т внутрішніх справ / В.Б. Авер'янов (заг.ред.). Д. : Ліра, 2008. 585 с.
47. Бова А.А. Зміст і структура правосвідомості населення України: автореф... канд. соціол. наук: 22.00.03. К., 2001. 19 с.
48. Василюк С. Правотворча і правозастосовна діяльність: їх діалектична єдність. *Право України*, 1996, № 10. С. 48- 53.
49. Васькович Й. Правосвідомість та її вплив на менталітет українського народу. *Право України*, 1998, № 6. С. 56 – 59.
50. Васянович О.А. Правовий звичай як форма права у сучасних правових системах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 18 с.
51. Варич О.Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 20 с.
52. Галуцько В.В. Професійно-правове тлумачення права. *Форум права*, 2011. №2. С.151 – 154.
53. Герасименко Є. Форми та види вини при вчиненні адміністративного правопорушення. *Право України*, 1998, №7. С. 67 – 69.
54. Головченко В. Повага і неповага до закону в різних історичних умовах (історико-правовий нарис). *Право України*, 1992, № 12. С. 44 – 47.
55. Горінецький Й. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: автореф. дис... канд.юрид.наук. К., 2005. 22 с.
56. Данилюк Ю. Про поняття об'єктів конституційних правовідносин. *Право України*, 2008, №8. С.9 - 14.
57. Дутка Г.І. Закон у системі нормативно-правових актів України: автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2003. 18 с.
58. Колодій А.М. Принципи права України / Національна академія внутрішніх справ України. К., 1998. 208 с.
59. Крижанівський А. Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура: монографія. О. : Фенікс, 2009. 504 с.
60. Куйбіда В. С., Павленко В. П. та ін. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: [монографія] / Секретаріат Кабінету Міністрів України / О. В. Турчинов (заг.ред.). К. : [Геопринт], 2009. 615 с.
61. Кузьменко Б. Правління права, політична демократія, громадянське суспільство: перспективи інтегративної ідеології. *Право України*, 1999, № 11. С. 20 – 23.
62. Лобода Ю.П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. О., 2001. 20 с.
63. Онуфрієнко О.В. Правові засоби у контексті інструментальної теорії права: автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 2004.18 с.
64. Селиванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства. *Право України*, 1999, № 10. С. 37-40.
65. Селіванов В., Діденко Н. Діалектика приватного і публічного в правовому регулюванні. *Право України*, 2001, № 11. С. 15-21.
66. Селиванов В., Віденко Н. Правова природа регулювання суспільних відносин. *Право України*, 2000, № 10. С. 10- 20.
67. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології). *Право України*, 2001, № 12. С. 6-14.
68. Станік С.Р. Динаміка правової культури: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01.О., 1999. 19 с.

69. Тимошенко В. Визначальні фактори правової свідомості. *Право України*, 2008, №6. С.41-47.
70. Тимошенко Т.С. Мораль як інтеграційний чинник соціально-політичної стабільності: автореф. дис... канд. філос. наук. К., 2004. 19 с.
71. Ульяновська О.В. Фікції в правовій системі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. О., 2010. 19 с.
72. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. – М., 1974. – 352 с.
73. Цимбалюк М. Онтологічний аспект дослідження права та правосвідомості. *Право України*, 2007, №2. С.31-35.
74. Червяцова А.О. Конституційна-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 2004. 20 с.
75. Чугуников І.І. Правовідносини та форми їх реалізації у кримінальному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08., Одеса. 2001. 23 с.
76. Штанько А.О. Правопорушення як вид правової поведінки: автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2009. 18 с.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
2. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України
3. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> - каталог національних бібліотек країн світу
4. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> - каталог електронних бібліотек України
5. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> - енциклопедії та словники
6. <http://www.lib.com.ua/> - електронна бібліотека
7. <http://www.slovari.org> – каталог словників (у тому числі, юридичні)
8. <http://www.nbuv.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки)
9. <http://www.nbuv.gov.ua/online-2010/> - передплачені науково-інформаційні ресурси НБУ ім. В.І.Вернадського
10. <http://www.ebk.net.ua> – повні тексти юридичних книг (бібліотека Князева).
11. <http://law.biz.ua/books/0023/0204.htm> - юридична бібліотека (Україна)
12. <http://pravo.biz.ua/> - юридична бібліотека (Україна)
13. <http://www.vuzlib.net/> -економіко-правова бібліотека (оцифровані підручники)
14. <http://chitalka.info/pravoznavstvo.html> - безкоштовна студентська бібліотека юридичних ресурсів
15. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/> - електронні наукові видання НБУ ім.В.І.Вернадського
16. www.lawukraine.com - каталог юриста
17. www.defence.com.ua - сам собі юрист

Перелік питань підсумкового контролю

1. Поняття та ознаки юридичної науки
2. Теорія права і держави: поняття, предмет та функції
3. Методологія теорії права і держави
4. Поняття та рівні праворозуміння
5. Типи праворозуміння: загальна характеристика
6. Природно-правовий тип праворозуміння
7. Позитивістський тип праворозуміння
8. Поняття права у вітчизняній юридичній науці
9. Ознаки права
10. Функції права
11. Принципи права
12. Ціннісні аспекти
11. Права людини: поняття, ознаки та види
12. Покоління прав людини
13. Механізми захисту прав людини
14. Поняття та ознаки соціальних норм
15. Право і мораль
16. Право і звичай
17. Право і релігійні норми
18. Право і корпоративні норми
19. Поняття правового регулювання суспільних відносин і його види
20. Способи, методи та типи правового регулювання
21. Механізм правового регулювання і його
22. Різні підходи до розуміння “джерел права”
23. Правовий звичай
24. Судовий прецедент
25. Судова практика
26. Нормативно-правовий договір
27. Правова доктрина
28. Поняття нормативно-правових актів і їх класифікація
29. Закон – ознаки і види
30. Підзаконні нормативно-правові акти і їх класифікація
31. Дія нормативних актів в часі, просторі і за колом
32. Поняття та ознаки норми права
33. Структура норми права
34. Класифікація норм права
35. Поняття та ознаки системи права
36. Структура системи права
37. Загальна характеристика галузей права
38. Публічне і приватне право
39. Законодавство та його
40. Історична генеза нормотворчої діяльності держав
41. Природа нормотворчої діяльності Української держави.
42. Нормотворчий процес
43. Законодавчий процес в Україні
44. Історичний розвиток і формування юридичної техніки
45. Поняття юридичної техніки
46. Класифікація юридичної техніки
47. Складові нормотворчої техніки
48. Способи, правила і прийоми викладення правових приписів

49. Поняття, ознаки і види правовідносин
50. Суб'єкти та об'єкти правовідносин
51. Зміст правовідносин
52. Юридичні факти як підстава правовідносин
53. Поняття реалізації норм права і її класифікація
54. Характеристика механізму реалізації норм права і основних її форм
55. Акти застосування права
56. Поняття тлумачення у юридичній науці
57. Характеристика основних ознак тлумачення
58. Способи тлумачення норм права
59. Види тлумачення правових норм за юридичними наслідками
60. Поняття і види правової поведінки
61. Правопорушення: поняття, ознаки, види
62. Склад правопорушення
63. Поняття та ознаки юридичної відповідальності
64. Підстави, цілі та функції юридичної відповідальності
65. Види юридичної відповідальності
66. Правова система: поняття та ознаки
67. Структура та критерії класифікації правової системи
68. Романо-германська правова система
69. Англосаксонська правова система
70. Релігійні правові системи
71. Правова система України
72. Поняття та ознаки держави
73. Публічна влада: основні характеристики
74. Функції держави
75. Механізм держави
76. Правопорядок: поняття та основні детермінанти
77. Форма державного правління
78. Форма державного режиму
79. Форма державного (територіального) устрою
80. Концепція правової держави (німецька традиція правової держави)
81. Правова держава: поняття та основні характеристики
82. Поняття верховенства права
83. Елементи верховенства права
84. Поняття та ознаки соціальної держави.
85. Поняття і ознаки правосвідомості
86. Структура правосвідомості
87. Деформація правосвідомості і її види
88. Поняття правової культури та її структура
89. Види та типи правової культури
90. Поняття та елементи правового статусу.

Орієнтовна тематика курсів, кваліфікаційних, дипломних і магістерських робіт

I. Курсові роботи (для студентів I-го курсу)

1. Предмет і методологія загальної теорії права.
2. Розвиток і сучасний стан загальної теорії права.
3. Походження держави і права.
4. Нормативістська теорія права.
5. Соціологічна теорія права.
6. Психологічна теорія права.
7. Класова (марксистська) теорія держави.
8. Марксистська теорія держави.
9. Територія держави.
10. Сутність держави: загальнолюдське і класове.
11. Державна влада, її властивості і форми здійснення.
12. Співвідношення права, держави і економіки.
13. Концепція А. Тойнбі щодо типів держави.
14. Історичні (формаційні) типи держави.
15. Соціалістичний тип держави: дійсність і модель.
16. Нацистська модель тоталітаризму.
17. Сталінська модель тоталітаризму.
18. Особливості форми державного правління в Україні.
19. Проблеми удосконалення форми державного правління в Україні.
20. Тоталітарна держава.
21. Правова держава.
22. Громадянське суспільство.
23. Теорія політичної системи суспільства.
24. Форма Української держави: теоретичні проблеми удосконалення.
25. Форма державного правління: поняття і види.
26. Парламентська республіка.
27. Президентська республіка.
28. Механізм держави.
29. Теорія поділу влад.
30. Лімітація державної влади.
31. Система правоохоронних органів.
32. Цілі, задачі і функції держави.
33. Теорія прав людини.
34. Джерела європейського права.
35. Юридична природа Європейського Союзу.
36. Право в системі нормативного регулювання суспільних відносин.
37. Форми (джерела) права.
38. Закон серед інших правових актів.
39. Правові колізії в праві та шляхи їх усунення.
40. Підзаконні акти.
41. Місцева правотворчість (на прикладі Закарпатської області).
42. Локальна правотворчість.
43. Механізм правового регулювання.
44. Основні правові системи сучасності.
45. Нормотворчість.
46. Норми права.
47. Система права.
48. Галузь та інститут права.

49. Приватне і публічне право.
50. Правові відносини: поняття і ознаки.
51. Об'єкти правовідносин.
52. Суб'єкти правовідносин.
53. Реалізація норм права.
54. Тлумачення норм права.
55. Механізм правового регулювання.
56. Правосвідомість та правова культура.
57. Правомірна поведінка.
58. Правопорушення: поняття, ознаки.
59. Склад правопорушення
60. Юридична відповідальність.
61. Законність та правопорядок.
62. Законність і демократія: проблеми взаємозв'язку.

II. Кваліфікаційні роботи

1. Громадянське суспільство в умовах глобалізації.
2. Політична система суспільства.
3. Форма Української держави: теоретичні проблеми удосконалення.
4. Форма державного правління: питання теорії .
5. Механізм Української держави.
6. Теорія поділу влад.
7. Засоби лімітації державної влади.
8. Теорія прав людини.
9. Джерела європейського права
10. Юридична природа Європейського Союзу
11. Право в системі соціонормативного регулювання.
12. Форми (джерела) права.
13. Закон серед інших правових актів.
14. Правові колізії в праві та шляхи їх усунення.
15. Локальна правотворчість у ВНЗ: теоретичні і практичні аспекти.
16. Основні правові системи сучасності: загальне і відмінне.

III. Дипломні і магістерські роботи

1. Принципи права: експліцитне та імпліцитне.
2. Права людини: природа, основні етапи еволюції.
3. Права людини: національний, наднаціональний та міжнародний механізми захисту.
4. Соціальні права людини: поняття, особливості і зв'язок з іншими групами прав людини.
5. Позитивні обов'язки держави: теоретичні аспекти і практика ЄСПЛ.
6. Розвиток ідеї та моделей соціальної правової держави.
7. Неписані (імпліцитні) права людини: розуміння та специфіка механізму захисту.
8. Сучасна держава в умовах глобалізації.
9. Ефективність форми державного правління в Україні.
10. Правова природа Європейського Союзу: теоретичні аспекти.
11. Українська парадигма праворозуміння: теоретичний і філософський рівні.
12. Поняття права: від радянського до сучасного праворозуміння
13. Структура правової норми та її специфіка в галузях права
14. Правові колізії та способи їх розв'язання
15. Локальна правотворчість у вищому навчальному закладі.
16. Місцева правотворчість: теоретичні і практичні аспекти.
17. Особливості державного режиму в Україні.

Для нотаток

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Технічна редакція та комп'ютерна верстка **Фоменко Я.Я.**

Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman
Умов.друк.арк.: 2,79. Зам №85.

Редакційно-видавничий відділ ДВНЗ «УжНУ»
88000, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua